

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Художньо-графічний факультет
кафедра образотворчого мистецтва

О. В. Малік

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

з навчальної дисципліни

**«Композиція в образотворчому та декоративному мистецтві»
для самостійної роботи здобувачів вищої освіти третього року навчання
спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво)
до модулю 1 «Створення художнього образу в портреті»**

Одеса – 2018

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою Радою ПНПУ імені К.Д. Ушинського,
Протокол №___ від _____р.

Методичні рекомендації розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри образотворчого мистецтва, протокол №10 від 23 квітня 2018 р.

Укладач: **Малік О В.**, викладач кафедри образотворчого мистецтва

Рецензенти:

Кубриш Н. Р., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри рисунка, живопису та архітектурної графіки Архітектурно-художнього інституту ОДАБА

Носенко А. І. кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва ПНПУ імені К.Д. Ушинського

Методичні рекомендації до самостійної роботи з навчальної дисципліни «Композиція в образотворчому та декоративному мистецтві» призначені для здобувачів вищої освіти третього року навчання спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво) спеціалізації «Візуальне мистецтво» до виконання практичних вправ Модуля 1 «Створення художнього образу в портреті» на тему «Композиція натюрморту з портретом», що спрямовані на розвиток композиційного мислення та креативного підходу до вирішення як навчальних, так і творчих завдань в царині образотворчого мистецтва.

Відповідальний за випуск:

зав. кафедри образотворчого мистецтва ПНПУ імені К.Д. Ушинського
доктор мистецтвознавства, професор **Тарасенко О.А.**

ВСТУП

Метою навчальної дисципліни «Композиція в образотворчому та декоративному мистецтві» є формування композиційного мислення, оволодіння професійними художніми прийомами зображення, розвиток і збагачення образного сприйняття навколишнього світу, передача образів дійсності у відповідній художній формі.

Основними завданнями вивчення Модуля 1 даної дисципліни є:

- навчити використовувати закони, прийоми і способи створення композиції;
- вдосконалити вміння та навички роботи над практичними завданнями по створенню композиції;
- сформувати розуміння технічної основи процесу образотворення;
- закласти засади подальшого свідомого пошуку та розвитку образотворчо-технічних знань і умінь;
- усвідомити візуальні формальні якості і художнє звучання композиційних та технічних засобів у вирішенні завдань навчальної чи творчої роботи;
- активізація самореалізації студентів у їх здатності творити.

У результаті вивчення Модуля 1 навчальної дисципліни «Композиція в образотворчому та декоративному мистецтві» студент повинен **знати**:

- основи композиційної грамоти, композиційних властивостей і засобів (єдність, співрозмірність, супідрядність, динамічний і статичний стани, ритм, симетрія й асиметрія, контраст і нюанс, масштаб і пропорції тощо), порядок компоновки, взаємозв'язок елементів композиції, залежність композиційного рішення від формату картинної площини;
- матеріали олійного живопису - їх фізичні властивості, візуальне звучання і технічні можливості;

- засоби виконання живопису (теорія засобів виконання) - їх обсяг, характер звучання, образотворчу роль.

вміти:

- використовувати основні композиційні прийоми організації картинної площини;
- послідовно вирішувати етапи створення композиції;
- користуватися матеріалами та фарбами ;
- володіти різноманітними технічними і системними прийомами олійного живопису;
- свідомо використовувати живописні образотворчо-технічні засоби , як будівельні елементи композиції;
- гармонійно компоувати обрані елементи композиції між собою та до країв картинної площини.

Головне завдання Модулю 1 «Створення художнього образу в портреті» є створення композиції, у якій поєднується портрет і натюрморт, що будується відповідно загальних правил та законів композиційного мистецтва. Першим кроком цієї роботи є опанування досвіду майстрів минулого та сучасного мистецтва. Потім практичне завдання з оволодіння рисувальними навичками, а саме лінійно-пластичні начерки натюрмортів, замальовки голови, постаті та півфігури людини. Робота проводиться на аркушах формату А4, А5 (21х15), в межах якої і виконуються вправи.

Потім на основі цих вправ студент веде пошуки саме композиційного рішення майбутньої роботи. Спочатку в лінійному варіанті - пошук пластичного рішення, потім тоновому – тональними плямами. І лише після визначення пластично-тонального рішення студент виконує кольорові пошуки з використанням кольорових плям, співзвуччя кольорових сполучень, ритмічного строю, тощо.

Виконується фарбами (акварель, акрил, пастель на картоні в тому ж розмірі (А4, А3). Пропонується виконання не менш 3 примірників ескізів в кольорі.

Головний ескіз, затверджений викладачем, виконується на форматі 60x80, (або близькому до нього) олійними фарбами на полотні.

МОДУЛЬ 1

Створення художнього образу в портреті

V семестр

Змістовий модуль 1.

Створення композиції натюрморту з портретом **засобами олійного живопису**

Тема 1. Ознайомлення з світовим досвідом майстрів натюрморту та портрету. Теоретичне заняття з використанням наочного матеріалу, що представляє твори визнаних майстрів світового мистецтва. Аналіз змісту і форми творів. Дослідження виражальних можливостей пластичного, ритмічного, тонального, колористичного рішення композиції.

Тема 2. Виконання низки підготовчих вправ

Вправа 1. Виконати замальовки тематичного натюрморту з квітами, або з предметами побуту, портрети моделей. Папір, олівець, туш, перо. Формат А5, А4 (8-10 примірників в лінійному та тоновому виконанні)

Вправа 2. Вибрані мотиви удосконалюються в тоновому (чорне, сіре, біле) виконанні. Соус, туш, перо та пензель. Формат А5, А4 Пошуки тонового рішення. (5-6 примірників).

Вправа 3. Вибрані мотиви удосконалюються в тонально-кольоровому виконанні. Акварель, акрил, туш, пензель. Формат А5, А4 Пошуки загального колористичного рішення (не менше 3 –4 примірників).

Вправа 4. Затверджене керівником рішення виконується студентом в кольорі з використанням моделювання мілких частин зображень в композиції. Створення фор-ескізу композиції.

Матеріали: акварель, акрил, туш, пензель Формат А3.

Тема 3. Створення композиції натюрморту з портретом

Вправа 5. На основі затвердженого керівником рішення, студент виконує в розмірі картон, підготовчий малюнок (тонально) на аркуші, переводячи через клітини та удосконалюючи фор-ескіз.

Матеріали: вугілля, папір 80х60.

Вправа 6. На основі затвердженого керівником картону, студент виконує в розмірі картину кольором, переводячи зображення на полотно з картону та удосконалюючи його за принципом від великого до малого, і узагальнюючи зображення на остаток.

Матеріали: вугілля, акрилові та олійні фарби, пензлі, полотно 80х60.

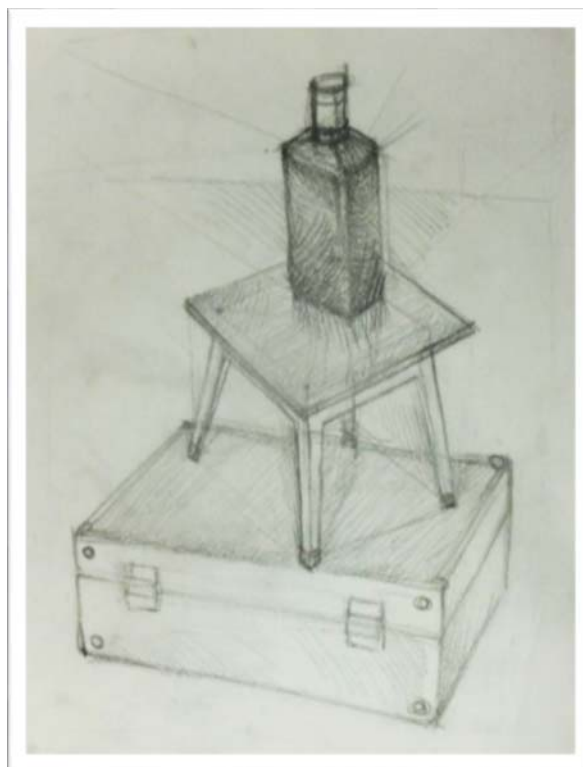
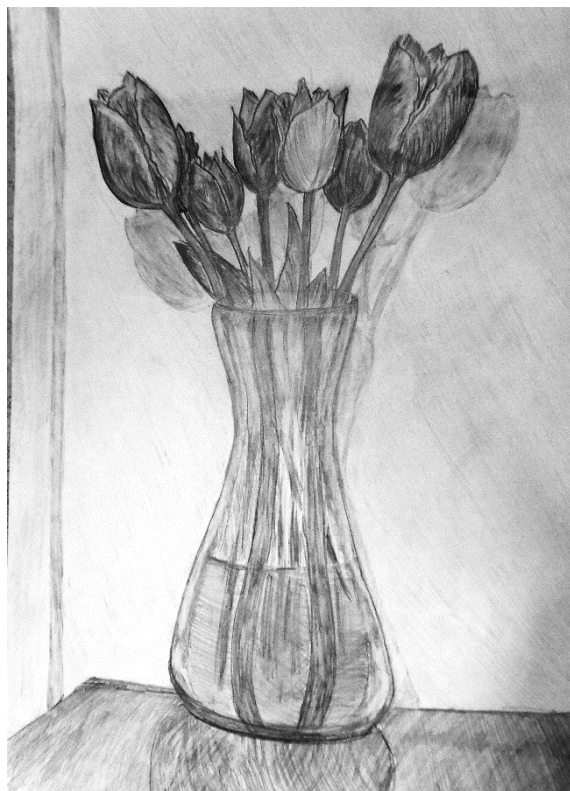
Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	пр.	лаб	інд		с.р.	л	п	лаб
МОДУЛЬ 1 (V семестр)										
Створення художнього образу в портреті										
Змістовий модуль 1. Створення композиції натюрморту з портретом										
Тема 1. Ознайомлення з світовим досвідом майстрів натюрморту та портрету.	5		2			3				

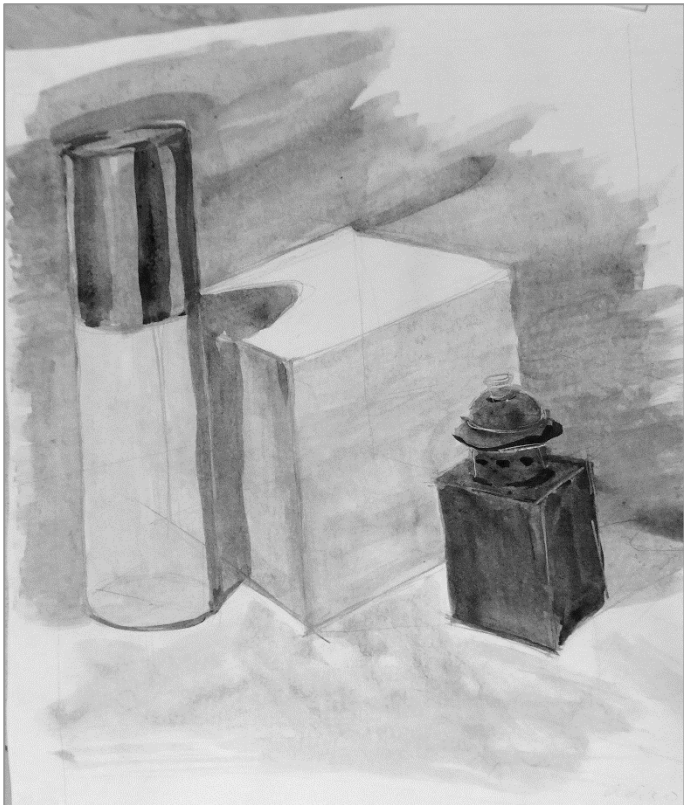
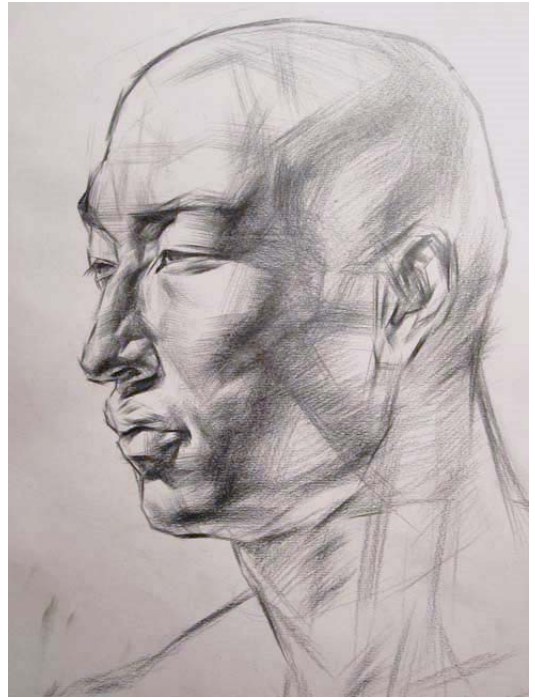
Тема 2. Виконання низки підготовчих вправ Вправа 1 Вправа 2 Вправа 3 Вправа 4	50	20			30						
Тема 3. Створення натюрморту з портретом Вправа 5 Вправа 6	50	20			30						
Разом за V семестр	105	42	-	-	63						

Рекомендації до викання практичних вправ

Вправа 1.

Використовуючи формати як горизонтальні так і вертикальні зробити замальовки з натури, а потім по уяві з запропонованих студентам предметів, тощо.

Вправа спрямована на:

- формування навички компоувати формат та вміння уловлювати пропорції зображення;
- формування навички відокремлювати головне від другорядного, тонально порівнювати відносини між деталями.

Вправа 2.

Використовуючи формати як горизонтальні так і вертикальні зробити по замальовкам з натури, та по уяві композиційні пошуки в тоні.

Таким чином, тон набирається поступово, забезпечуючи тонову і фактурну однорідність поверхні, можливість рівномірних тонових заливок та розтяжок, а також можливість роботи у широкому тоновому діапазоні, то що.

Тональне рішення композиції

Вправа 3.

Використовуючи тонові рішення, далі заглиблюємося в колір, поглиблюючи виразні можливості в композиції.

Вправа спрямована на:

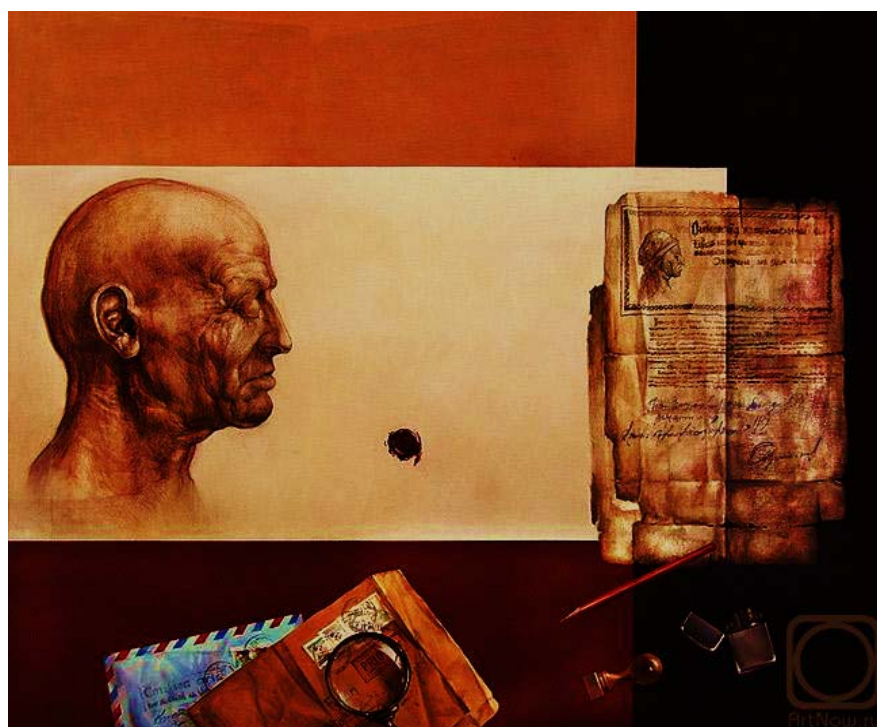
- формування навички перетворювати тонове рішення на тонально-кольорове.
- освоєння способів нанесення кольорових фарб на полотно;
- досягнення фактурної, тонально-кольорової різниці поверхні.

Вправа 4.

Відпрацьовується вміння студентів на цільність бачення зображення, на колористичне рішення що до теми композиції, на індивідуальну характеристику портрету.

Кольорове рішення композиції

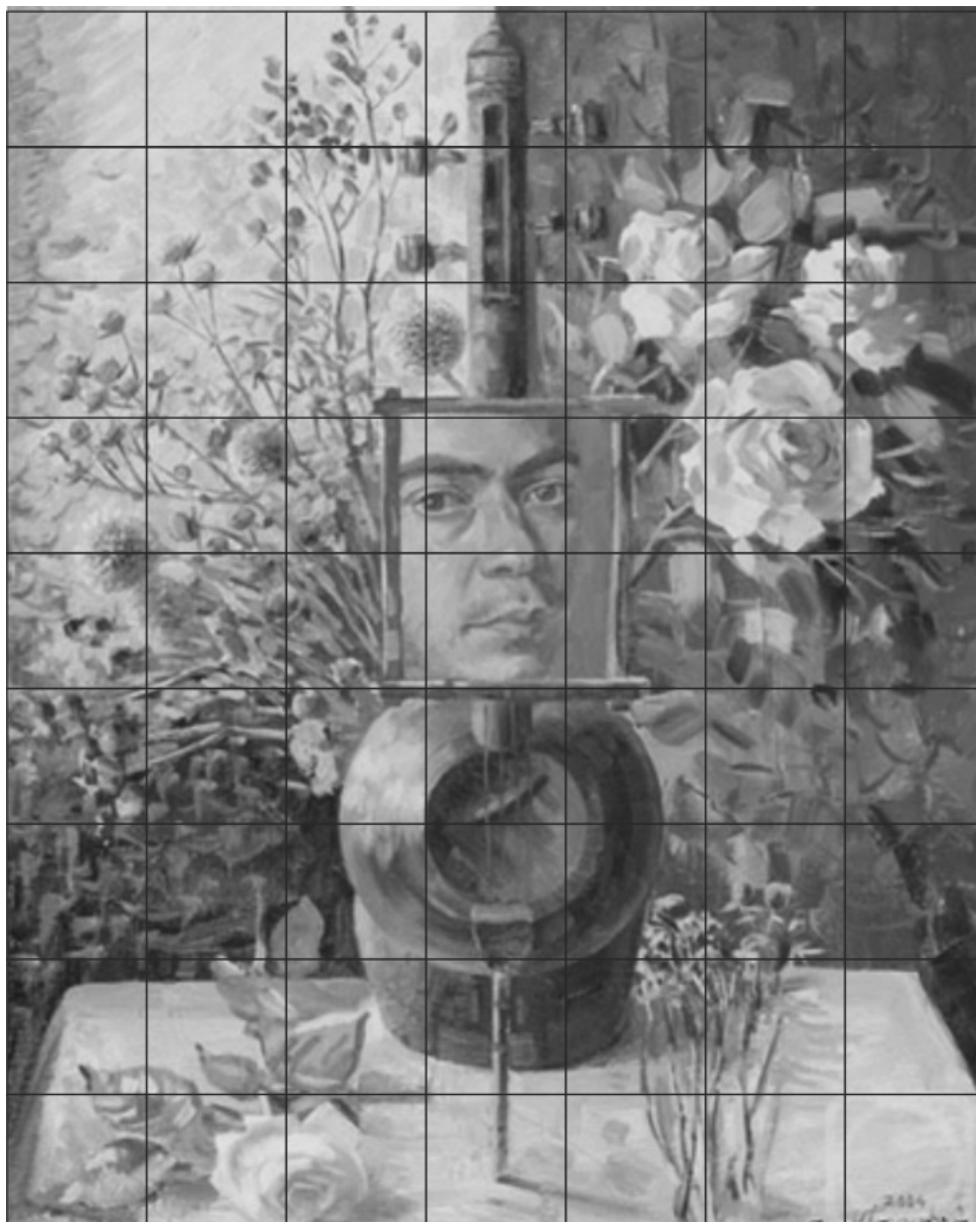

Вправа спрямована на:

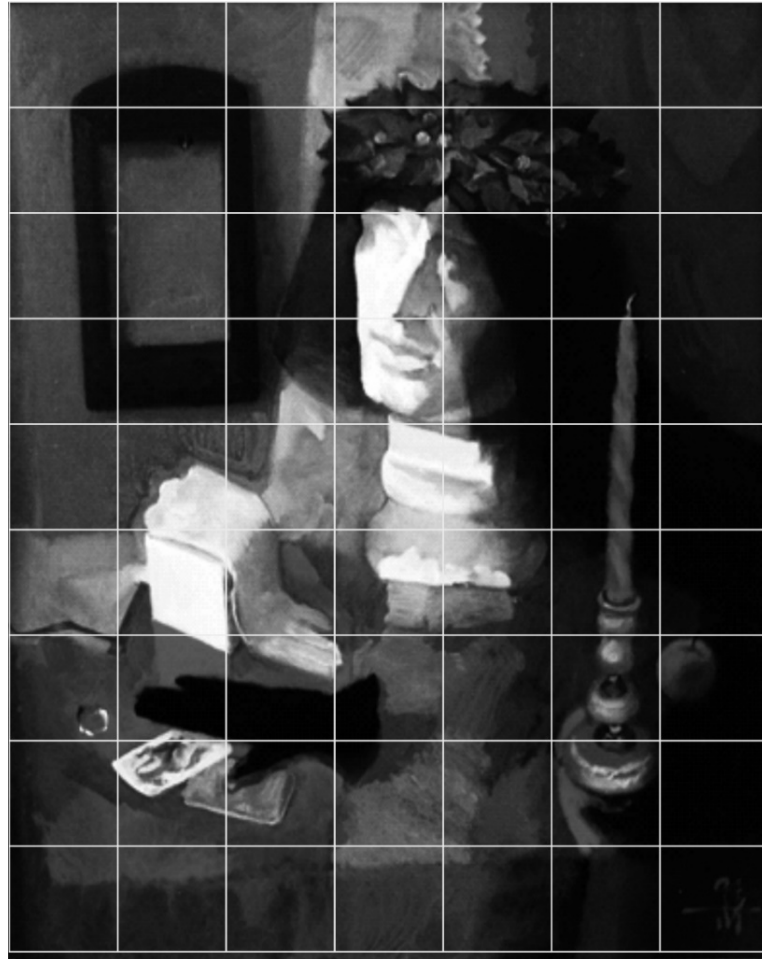
- розвиток відчуття кольорових нюансів в різних діапазонах кольоро-тону та
цілісність зображення

Вправа 5.

По вертикалі та по горизонталі розліновуємо наш формат квадратами для
точного переведу з формату ескізу до майбутнього формату оригіналу.

Створення «картону» композиції для перенесення на визначений
формат полотна

Вправа спрямована на:

- вміння точного копіювання задумки композиції у формат оригіналу ;
- виховання максимальної уваги та акуратності при виконанні тонового рішення великого розміру;
- розвиток відчуття можливостей вугільного малюнку, нюансів у світлому , сірому та темному діапазоні тону.

Вправа 6.

На форматі полотна через копівку переносимо зображення з попередньо зробленого картону. Поступово прописуючи все полотно кольором, вдосконалюючи деталі.

Вправа спрямована на:

- набуття навичок удосконалювати досягнення в композиції, поступово доводячи стан роботи до найкращого результату;
- досягнення уміння технологічно працювати олійними фарбами;
- опрацьовувати великий формат олійними та акриловими фарбами.

Рекомендована література

1. Алпатов М. Композиция в живописи. – М.: Искусство, 1940.
2. Альохін О.Д. Система підготовки вчителя образотворчого мистецтва: Автореф. дис. докт. пед. наук. – М., 1992.
3. Ананьев Б.Г. Завдання психології мистецтва / Художня творчість. – Л.: Художник, 1982.
4. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. – М.: Прогресс, 1974.
5. Библер В.С. Мышление как творчество. – М.: Политиздат, 1975.
6. Власов В.Г. Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства: В 10т. – СПб.: Азбука классика, 2007 – 2012.
7. Волков Н. Композиция в живописи (комплект из 2 книг). – М.: Искусство, 1977.
8. Выготский Л. Психология искусства. – М.: Искусство, 1968.
9. Голубева О.Л. Основы композиции. – М.: Искусство, 2004.
10. Изобразительное искусство [Электронный ресурс] // <http://visaginant.narod.ru/visaginant.htm>
11. Кандинский Василий. Точка и линия на плоскости (сборник). – С.Пб.: Азбука, 2015.
12. Мировая художественная культура [Электронный ресурс] // <http://www.gimn1.samara.ru>
13. Образотворче мистецтво: освітньо-професійний комплекс: Посібник / Упоряд.: О.Л. Шевнюк, Л.В. Плазовська, О.І. Бараболя. – К., НПУ, 2012.
14. Паранюшкин Р. В. Композиция. – М.: Феникс, 2005. Серия: Школа изобразительных искусств.
15. Успенский Б. Поэтика композиции. – М.: Искусство, 1970.
16. Шевнюк О.Л. Словник термінів образотворчого мистецтва: Навч. посібн. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2013.
17. Шорохов Е.В. Композиция. – М.: Просвещение, 1986.

Термінологічний словник

Авангардизм — течії в європейському мистецтві ХХ ст., які, відкидаючи закостенілі художні традиції, хотіли вивести мистецтво на нові рубежі.

Алегорія (від гр. *allegoria* — інакомовлення) — інакомовне відображення абстрактного поняття, передане за допомогою конкретного образу. Алегорія складається з двох елементів:

1. **сміслового** — це яке-небудь поняття або явище (мудрість, хитрість, доброта, дитинство, природа тощо), яке прагне зобразити автор, не називаючи його;

2. **образно-предметного** — це конкретний предмет, істота, зображена в художньому творі.

Зв'язок алегорії із зазначеними поняттями більш прямий і менш значний, ніж у сим-вола. Алегорія висловлює строго визначений предмет або поняття. В цілому алегорія та символ дуже близькі.

Антропоморфізм (від гр. *anthropos* — людина і *morphe* — вид, форма) — первісна уява про те, що тварини, речі й явища природи наділені властивостями людини, тобто мають волю, здатні відчувати й мислити тощо; вважається різновидом уособлення.

Асоціація (від лат. *associatio* — поєднання) — зв'язок між уявленнями, при якому одне уявлення в свідомості людини викликає інші, зумовлені або подібністю, або контрастом, або суміжністю в часі чи просторі.

Бароко — художня система після ренесансної епохи, яка сформувалася й активно розвивалася в європейських народів в XVII—XVIII ст.

Вічний образ — художній образ, що, виникнувши в конкретних історичних умовах, набуває настільки очевидної загальнолюдської значимості, що згодом знову і знову виникає у творчості письменників самих різних епох (Прометей, Фауст, Донжуан, Дон Кіхот, Гамлет).

Вимисел художній — мистецька творчість як процес і наслідок творчої діяльності уяви художника, яка не має прямого відношення до реальності. Вимисел — необхідна риса художнього відображення життя.

Гіпербола (від гр. *hyperbole* — перебільшення, зайвина) — різке перебільшення якихось рис людини, предметів або явищ, їх кількості, розмірів, сили тощо, щоб надати зображуваному виняткової виразності, загостреності з метою виявлення емоційності, захоплення або презирства.

Гротеск (від фр. *grotesque* — химерний, незвичайний, від ітап. *grotta* — грот, печера) — максимально можливе перебільшення, засноване на нарочитому перетворенні дійсності за допомогою фантазії.

Гуманізм (з лат. *humanus* — людський, людяний) — відношення до людей, увага й любов до людини, повага до людської гідності.

Деталь художня (від фр. *detail*) — така виразна подробиця або штрих, яка особливо збуджує думку, часто викликає в уяві цілу картину, робить зображення дуже відчутним і яскравим. Художня деталь може відобразити подробиці обставин, зовнішності, пейзажу, портрета і взагалі бути домінантою цілого твору.

Динаміка — 1) рух, дія, розвиток; 2) хід розвитку, зміни якогось явища.

Дисонанс (від лат. *dissono* — несуголосно звучу) — один з видів неточної рими, в якій збігаються тільки після наголошені звуки, наголошені ж голосні не збігаються.

Діалог (від гр. *dialogos* — бесіда, розмова між двома особами) — розмова, в якій беруть участь дві особи, іноді — кілька осіб.

Експозиція (від лат. *expositio* — виклад) — компонент сюжету — введення в дію, зображення умов та обставин, які передували безпосередньому початку дій (може бути розгорнутою і ні, цілісною і «розірваною»; може розміщуватися не тільки на початку, але і в середині, і в кінці твору); знайомить з персонажами твору, обстановкою, часом і обставинами дії.

Експресіонізм (від фр. *expression* — вираження) — літературна течія першої третини ХХ ст., на протилежність імпресіонізму передавалося не стільки враження від дійсності, скільки авторське ставлення до неї.

Експромт (від лат. *exromptus* — готовий) — швидке створення твору будь-якого жанру «на очах» у глядачів.

Етюд (від гр. *etude*) — заготовка частин майбутнього твору мистецтва, виконаного з натури.

Зображувальні засоби — художні способи та прийоми відтворення дійсності, які дозволяють подавати її зримо, чутно, відчутно.

Ідеал {від гр. *idea* — ідея, уявлення, поняття) — уявлення про досконалість; зображення прекрасного як належного. !. — це те, що повинно бути, на думку письменника.

Ідейність — вираження ставлення автора до зображуваного, авторське розуміння і оцінка відображеної в-його творі дійсності; вираження в художньому творі думки автора про сутність виведених характерів і подій.

Ідея (від гр. *idea* — поняття, уявлення) — узагальнююча, центральна думка твору, його сенс; те, що хотів сказати автор. І. — думка письменника про зображувані в творі явища, виражена в художніх образах.

Ілюзія (від лат. *illusio* — насмішка) — обман почуттів; дещо уявне, нездійсненне; мрія.

Імажинізм — нереалістична течія рубежу ХІХ -ХХ ст., у якій декларувалися естетичні принципи «чистого мистецтва» та самоцінність слова-образу.

Імпресіонізм (фр. *impressionisme* від *impression* — враження) — течія в мистецтві й літературі другої половини ХІХ і початку ХХ ст., митці якої основним своїм завданням вважали витончене відтворення суб'єктивних вражень та спостережень, мінливих відчуттів і переживань, але без заглиблення в їх суть.

Імпровізація (від італ. *improvvisazione* — несподіваний) — швидкий, без попередньої підготовки, твір на задану тему (може бути усним або письмовим), поетичний відгук на подію.

Іронія (від гр. *εἰροπεία* — удавання, насмішка) — іносказання, яке виражає насмішку або лукавство; подвійний смисл, коли сказане у контексті мови набуває протилежного значення; висміювання, яке містить у собі оцінку того, що висміюється. Іронічне ставлення передбачає насмішку, певним чином сховану, але таку, що легко виявляється в інтонаціях автора-оповідача; почасти виступає під виглядом похвали.

Історизм — здатність художньої літератури передавати обличчя історичної епохи в конкретних людських долях і подіях

Класицизм — літературний напрям, заснований на світогляді раціоналізму (культі розуму). В основі естетики — принцип раціоналізму та «наслідування природі». Прямолінійне протистояння добра і зла, позитивних та негативних персонажів. Суворі ієрархія жанрів. «Високі»: трагедія, епопея, ода (в них освоюється суспільне життя, історія; діють герої, полководці, монархи). «Низькі»: комедія, сатира, байка (в них освоюється повсякденне життя звичайних людей). Змішування високого і низького не припускається. Вимога «трьох єдностей» — дії, часу, місця.

Класичний твір — твір зразковий, який витримав випробування часом.

Колорит — характерна особливість художнього твору, епохи, місцевості; в живописі — поєднання кольорів.

Колорит національний — своєрідність національних характерів, зовнішнього вигляду персонажів, ландшафту, побутового укладу та ін.

Композиція (від лат. *compositio* — укладання, поєднання) — співвідношення частин твору, яке відбиває складність зображуваних у ньому явищ життя; послідовна побудова, розміщення та взаємозв'язок частин, образів, епізодів художнього твору; побудова твору, обумовлена його змістом і жанровою формою. Притаманна будь-якому творові.

Метафора (від гр. *metaphora* — перенесення) — переносне значення слова, заснована на уподібненні одного предмета чи явища іншому за схожістю або за контрастністю; приховане порівняння, побудоване на схожості або контрастності явищ, у якому слова «як», «нібито», «неначе» відсутні, але маються на увазі. Різновидами метафор є уособлення — уподібнення живій істоті та уречевлення — уподібнення предмету.

Метод художній, метод творчий — сукупність основних принципів творення художньої дійсності в літературі. Ґрунтується на певному неповторному розумінні світу, суспільства і людини в ньому. Включає в себе принципи добору життєвих фактів і явищ, принципи і способи художнього узагальнення, побудови образів. Серед основних художніх (творчих) методів — бароко, класицизм, сентименталізм, романтизм, реалізм та ін.

Міф — ранній вид усної народної творчості, який відображає в образах прагнення людини зрозуміти походження світу та життя на землі і пояснити його, виходячи з переконання в існуванні божественних сил; сказання, яке передає уявлення людей про світ, місце людини в ньому, про походження всього сущого, про богів і героїв; певне уявлення про світ, світовідчуття давньої людини, втілене і передане в образах.

Модернізм (від фр. *moderne* — сучасний) — термін, який характеризує мистецтво початку— середини ХХ ст. Вчені-дослідники мають на увазі під цим терміном різний зміст. Основна властивість — прагнення художників нереалістичного напрямку до оновлення застарілих художніх систем (об'єднує різні нереалістичні течії: експресіонізм, футуризм, акмеїзм, сюрреалізм, абстракціонізм тощо); потяг до побудови такої реальності, яка була б мало пов'язана з дійсністю і навіть була протиставлена їй.

Мотив (від фр. *motiv* — мелодія, наспів) — найменший елемент сюжету

Натуралізм — літературний напрям, що сформувався наприкінці ХІХ ст. в європейській літературі. Характеризується прагненням до максимально точного відображення дійсності.

Неореалізм — напрям в італійському кіно та літературі середини 40-50-х рр. XX ст., нова форма реалізму. Неореалізм зробив героями своїх творів вихідців з народу, яким властиві високі духовні якості. Головна проблема неореалізму — збереження гідності особи в жорсткому та несправедливому світі. Неореалізм в літературі протиставив себе як різним модерністським течіям, так і профашистській літературі.

Об'єкт (від лат. *objectum* — предмет) — предмет, який складає частину зовнішнього, матеріального світу.

Об'єктивний — неупереджений, безпристрасний; позбавлений суб'єктивного, особистісного ставлення.

Образ художній — особлива форма відображення дійсності мистецтвом; зображення людського життя, окремих його сторін в індивідуалізованій формі (одне з основних понять літератури). Об'єднує у собі загальне і часткове, узагальнення та індивідуалізацію. Реальне життя відбивається в художньому творі в художніх образах.

Оригінал — те саме, що і взірєць (справжня річ, не копія).

Портрет (від фр. *portraire* — зображати) — зображення зовнішності героя (обличчя, фігури, одягу, манери поведінки) як засіб його характеристики; різновид опису. Портрет — один із засобів характеристики образу.

Прототип (прообраз) (від гр. *prototypos* — прообраз) — реально існуюча людина, яку автор використав як модель для створення літературного персонажа, і реальна особа або літературний персонаж, який послужив основою для створення того чи іншого художнього образу.

Реалізм (від лат. *realis* — речовий) — один з творчих методів у літературі та мистецтві. Реалізм у літературі — це вірність зображення характерів персонажів, їх психології, психології їх середовища. Основна властивість — за допомогою типізації відбивати життя в образах, які відповідають суті явищ самого життя. Прагнення до широкого охопту дійсності в її протиріччях, глибинних закономірностях і розвитку. Тяжіння до

зображення людини в її взаємодії із середовищем: внутрішній світ персонажів, їх поведінка несуть на собі прикмети часу; велика увага приділяється соціально-побутовому фонові часу.

Реалістичний твір — твір, у якому автор прагне відтворити і зобразити життя достовірно, в правдоподібних образах та «формах самого життя». Для них властиве прагнення до об'єктивності, узагальнення, типізації.

Ремінісценція (від лат. *reminiscentia* — спогад) — несвідомий або цілеспрямований спогад про інший твір; його перероблене відтворення (прийом, розрахований на асоціації читачів).

Ритм (від гр. *rhythmos* — струнність, співмірність) — повторюваність однорідних особливостей; періодичне повторення якихось елементів через певні проміжки; впорядкованість його ряду.

Романтизм — 1) Світорозуміння, яке усвідомлює недосконалість оточуючого світу. 2) Літературний напрям, який відбиває світогляд романтиків. В художній творчості романтизм виявляється у показі ідеального героя, його духовного світу та його ідеалів, заради яких він вступає у боротьбу.

Основною рисою романтизму є трагічне двосвіття: герой усвідомлює недосконалість світу і людей, страждає від спілкування з ними і водночас бажає жити в цьому світі, з цими недосконалими людьми, мріє бути ними зрозумілим і прийнятим. Основна властивість — домінанта суб'єктивного над об'єктивним, прагнення не відтворити, а перетворити дійсність, потяг до висунення на перший план виняткового (в характерах і обставинах).

Символ (від гр. *symbolon*) — предмет або слово, яке умовно виражає суть певного явища (скажімо, хліб-сіль — символ гостинності). Предмет, тварина, знак стають символами, коли їх наділяють додатковим, винятково важливим значенням (наприклад, хрест став символом християнства, а свастика — знак швидкоплинного часу — символом фашизму). Значення символу домислюється, тому його сприйняття залежить від читачів. Символ

багатозначний. Порівняно з алегорією символ більш багатозначний, широкий, дає велику свободу тлумачень. В цілому ж алегорія та символ дуже близькі.

Символізм — нереалістична течія рубежу XIX - XX ст. Основна властивість — освоєння «речей у собі» та ідеї, які знаходяться за межами чуттєвого сприйняття. В основі естетики — символ (він повинен замінити конкретний образ). Віра в ірраціонально-магічну силу поетичного слова.

Синтез — поєднання певних елементів; єдність, взаємозв'язок частин. Синтетичний — той, що поєднує в собі різнорідні, різнопланові явища.

Стилізація — художній твір, який становить собою стилістичне, жанрове або якесь інше наслідування чого-небудь.

Стиль (від гр. *stylos* — пристосування для письма) — сукупність елементів художньої форми, яка надає творові мистецтва виражене естетичне обличчя; наскрізний принцип побудови художньої форми, який визначає цілісність, єдиний тон твору. Сильова визначеність характерна і для окремого твору (С. твору), і для творчої індивідуальності художника (С. письменника), і для групи творів авторів (сильова тенденція, стильова течія).

Сюрреалізм — течія у мистецтві, яка базується на інтуїтивному, підсвідомому сприйнятті світу — у сновидіннях, у маренні. Закликав проникати в глибини свідомості і підсвідомості, відкидати логічний аналіз і довіряти інтуїтивному осяянню, ясновидінню.

Тема (від гр. *thema* — те, що покладено в основу) — предмет зображення, люди, відносини, коло подій, яке осмислюється у творі.

Тип — образ людини, який відбив найбільш суттєві риси своєї епохи, класу, середовища, соціальної групи.

Традиція (від лат. *traditio* — передача) — послідовний зв'язок між старим та новим явищами.

Умовність художня первинна (прихована) — відмітна риса будь-якого твору мистецтва. У. створює видимість правдоподібності, схожості на

реальну дійсність. Природа цієї У.— своєрідність погляду автора на відображувану ним у художньому творі дійсність.

Умовність художня вторинна (відкрита, активна) — свідоме порушення правдоподібності з метою висвітлити, зробити зримим те, що з якої-небудь причини не може бути назване прямо або не має в реальному житті свого предметного втілення; відновлення форм, які зустрічаються в житті та природі. Образи, які одержуються в підсумку, не цілком схожі на життя, з фактами життя їх не можна порівняти «прямим накладанням». Однак вони можуть виражати смисл цих фактів, вірно відображати дійсність.

Уособлення — зображення неживих предметів як одухотворених, при якому вони наділяються властивостями живих істот — даром мови, здатністю мислити і почувати. Додатковий зміст або значеннєві відтінки, нюанси в зображення не вкладаються.

Фантастика (від гр. phantastika — мистецтво уявляти) — неіснуюче у дійсності, створене фантазією, уявою; експресивний спосіб вираження художньої думки. Ф. може бути явною і неявною.

Фрагмент (від лат. fragmentum — уламок, шматок) — уривок художнього " твору.

Футуризм (від лат. futurum — майбутнє) — проголошував загибель "мертвої культури" минулого. Слова повинні бути замінені знаками і символами, як наочними засобами письма. Головний герой — "геній індивід".